

تعریف اجمالی از سلامت معنوی و دیدگاه خبرگان در خصوص نقش وزارت بهداشت-درمان و آموزش پزشکی در تعالی آن

علی اکبر حقدوست^۱، باقر لاریجانی^۲، محمد حسین نیکنام^۳، رضا دهنویه^{۴*}،
منیره بلوچی^۵، خلیل کلوانی^۶

^۱ استاد، مرکز تحقیقات مدلسازی در سلامت، پژوهشکده آینده پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کرمان، کرمان، ایران
^۲ استاد، مرکز تحقیقات غدد درون ریز و متابولیسم، پژوهشگاه علوم غدد و متابولیسم، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، تهران، ایران
^۳ استاد، گروه داخلی، مرکز تحقیقات ایمونولوژی مولکولی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، تهران، ایران
^۴ دانشیار، مرکز تحقیقات آینده نگری و نوآوری در سلامت، پژوهشکده آینده پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کرمان، کرمان، ایران
^۵ کارشناس ارشد مددکاری اجتماعی، مرکز تحقیقات آینده نگری و نوآوری سلامت، پژوهشکده آینده پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کرمان، کرمان، ایران
^۶ دانشجوی دکتری مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات مدیریت و رهبری در آموزش، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کرمان، کرمان، ایران

* نویسنده مسؤؤل: رضا دهنویه

rdehnavi@gmail.com

واژه‌های کلیدی: سلامت معنوی، ابعاد سلامت، معنویت، وزارت بهداشت

ارجاع: حقدوست علی‌اکبر، لاریجانی باقر، نیکنام محمدحسن، دهنویه رضا، بلوچی منیره، کلوانی خلیل. تعریف اجمالی از سلامت معنوی و دیدگاه خبرگان در خصوص نقش وزارت بهداشت-درمان و آموزش پزشکی در تعالی آن. راهبردهای مدیریت در نظام سلامت ۱۴۰۰؛ ۷(۱): ۴-۷.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۶

تاریخ اصلاح نهایی: ۱۴۰۰/۰۲/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۷

آنچه که ضرورت دارد، توجه به نقش مهم بعد معنوی سلامت، به ویژه در دانشجویان و ارائه دهندگان خدمات سلامت، به عنوان متولیان آینده سلامت می‌باشد (۴).

این مطالعه به‌صورت ترکیبی و با استفاده از مرور متون و مصاحبه با تعدادی از خبرگان به مدت ۶ ماه در پژوهشکده آینده پژوهی در سلامت دانشگاه علوم پزشکی کرمان انجام شد. در مرحله مرور متون، ابتدا مقالات و مستندات که در عنوان چکیده یا کلید واژه آن‌ها عبارات "سلامت معنوی"، "ابعاد سلامت" و "معنویت" به‌کار رفته بود از بانک‌های اطلاعاتی Magiran و SID گردآوری و طبقه بندی گردید.

تحلیل مفهوم سلامت و نقش وزارت بهداشت و دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در تفسیر مفهوم سلامت معنوی، بحث بسیار عمیقی را می‌طلبد. در تحقیقاتی نشان داده شده که معنویت، پایگاه بسیار مستحکمی در مقابل مصائب و محرومیت‌های زندگی می‌باشد و آن‌ها را برای افراد قابل قبول، می‌کند (۱). همچنین در مطالعاتی ثابت شده که سلامت معنوی روی رضایت شغلی تاثیر دارد (۲). در رشته‌های علوم پزشکی استرس آموزش به دلیل سروکار داشتن با جان بیماران، در بین دانشجویان بیش از بقیه رشته‌ها ملموس است؛ لذا توجه به بعد سلامت معنوی در جهت کاهش استرس این رشته‌ها، اهمیت قابل توجهی دارد (۳).

۴- انجام مطالعات عمیق علمی، تولید مستندات کارشناسی و ترجمان شواهد برای ذی‌نفعان پررنگ‌تر شود.

چ) راه‌اندازی رشته تخصصی سلامت معنوی در قالب تحصیلات تکمیلی در وزارت بهداشت، لازم می‌باشد؟

این مطالعه و مستندات موجود در شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت، نشان می‌دهد فضای کاری لازم در وزارت برای راه‌اندازی این رشته وجود ندارد. از آنجاییکه گرایش‌های علمی و گروه‌ها و دانشکده‌های مرتبط در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری متمرکز هستند، صلاحیت این وزارت خانه بیش از وزارت بهداشت است.

و) اضافه شدن آموزش سلامت معنوی به عنوان یک درس مستقل و با واحد مشخص برای تربیت دانشجویان فعلی در دانشگاه‌های علوم پزشکی ضرورت دارد؟

با وجود اهمیت بسیار بالای اهتمام به سلامت معنوی و ارتقای آن در دانشجویان، به نظر نمی‌رسد که تعریف واحد درسی جدید راهگشا باشد. مهمترین دلایل آن عبارتند از:

- واحدهای درسی در بعضی رشته‌ها همانند پزشکی بسیار زیاد است.

- مباحث سلامت معنوی باید در بطن تمامی دروس وارد شود.

- یافتن مدرسین توانمند دشوار است.

ه) دفتر مشخصی در وزارت تحت عنوان دفتر سلامت معنوی، ضرورت دارد؟

به نظر می‌رسد یک دفتر اداری ذیل یک معاونت، کارایی کافی برای تحقق پیشنهادات فوق را ندارد. لذا پیشنهاد می‌گردد تا یک دبیرخانه فعال با کمترین تشکیلات مستقل و مجزا شکل گیرد تا جهت ایجاد هماهنگی درون وزارت، اطلاع‌رسانی و حتی مشارکت سایر سازمان‌ها فعالیت نماید.

هر چند که تلاش‌ها و اقدامات ارزشمندی در حوزه سلامت معنوی در کشور انجام شده، منتهی نیاز به اقدامات جدی‌تر در این خصوص در دانشگاه‌ها احساس می‌شود. لذا ضرورت دارد با توجه به اهمیت موضوع، ضمن تدوین برنامه‌ای منسجم، فعالیت‌های لازم برای کلیه نهادهای مرتبط تعریف و اجرایی گردد.

در گام بعدی چکیده یافته‌های هر دسته از مطالعات مرور، مقالات مناسب انتخاب و مطالب مرتبط از آن‌ها استخراج گردید. در ادامه، یافته‌ها در قالب ۶ سؤال کلیدی، موضوع بندی و مهمترین سؤالات سلامت معنوی تعیین گردید. دیدگاه‌های خبرگان در خصوص نقش وزارت بهداشت-درمان و آموزش پزشکی در تعالی آن در جامعه بدین ترتیب بود:

الف) متولی سلامت معنوی در کشور چه نهاد و یا سازمانی می‌باشد؟

جنس سلامت معنوی از جنس نرم و تربیتی است و متولی آن باید از حوزه فرهنگی باشد و نقش هدایتی را بر عهده بگیرد. البته مشارکت جمعی و همراهی تمامی نهادها ضروری است. بر این اساس ضمن تعیین متولی تصمیم‌گیری در این خصوص، تا حد امکان فعالیت‌های موازی به حداقل برسد.

ب) آیا وزارت بهداشت در حوزه سلامت معنوی نقش مدیریتی دارد؟

نقش وزارت علی‌رغم وجود کلمه سلامت، در این حوزه تولیدی نیست، منتها باید به عنوان یکی از ذی‌نفعان و مشارکت کنندگان اصلی، فعالانه نقش ایفا نماید.

ج) مسئولیت‌ها و اقدامات حوزه سلامت کشور در موضوع سلامت معنوی به عهده چه نهاد و یا سازمانی می‌باشد؟

وزارت بهداشت و دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته، از ۴ وجه و زاویه، ارتباط جدی و زیربنایی با سلامت معنوی دارند که باید در برنامه‌ها دیده شود:

۱- نظام آموزشی وزارت بهداشت باید مفهوم سلامت معنوی و ارتقاء آن را در دانش‌آموختگان خود متبلور نماید.

۲- از این مفهوم برای ارتقاء سلامت جسم و روان استفاده شود. به نظر می‌رسد تاثیرات سلامت معنوی به صورت عمیق، می‌تواند اصلاح قابل ملاحظه‌ای در مشکلات جسم و روان داشته باشد و به تبع آن کاهش هزینه‌های این وزارت را به همراه داشته باشد.

۳- سلامت معنوی پرسنل شاغل در حوزه سلامت به عنوان جمعیت قابل ملاحظه‌ای از کشور باید حفظ و ارتقا یابد.

References

- 1) Vader J-P. Spiritual health: the next frontier. *European Journal of Public Health* 2006; 16(5): 457. doi: 10.1093/eurpub/ck1234.
- 2) Clark L, Leedy S, McDonald L, Muller B, Lamb C,

Mendez T, Kim S, Schonwetter R. Spirituality and job satisfaction among hospice interdisciplinary team members. *Journal of Palliative Medicine* 2007; 10(6): 1321-8. doi: 10.1089/jpm.2007.0035.

3) Abasi M. Conceptual definition and operationalization of spiritual health, a methodological study. *Medical Ethics* 2012; 6(20): 11-44. doi: 10.22037/mej. v6i20. 3629. [Persian]

4) Grad Frank P. The preamble of the constitution of the World Health Organization: public health classics. *Bulletin of the World Health Organization: the International Journal of Public Health* 2002; 80(12): 983.

An Overview of Spiritual Health and Experts` Viewpoints Concerning the Role of the Ministry of Health and Medical Education in Its Excellence in Community

Ali Akbar Haghdoost¹ , Bagher Larijani² , Mohammad Hossein Nicknam³ ,
Reza Dehnavieh^{4*} , Monireh Balochi⁵ , Khalil Kalavani⁶

¹ Professor, Modeling in Health Research Center, Institute for Future Studies in Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

² Professor, Endocrinology & Metabolism Research Center, Endocrinology & Metabolism Molecular-Cellular Sciences Institute, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

³ Professor, Department of Internal Medicine, Molecular Immunology Research Center, School of Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

⁴ Associate Professor, Health Foresight and Innovation Research Center, Institute for Futures Study in Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

⁵ MSc in Social Worker, Health Foresight and Innovation Research Center, Institute for Futures Study in Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

⁶ Ph.D. student of Health Services Management, Management and Leadership Research Center in Education, School of Management and Medical Information, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

* **Corresponding Author:** Reza Dehnavieh

rdehnavi@gmail.com

ABSTRACT

Citation: Haghdoost AA, Larijani B, Nicknam MH, Dehnavieh R, Balochi M, Kalavani Kh. An Overview of Spiritual Health and Experts` Viewpoints Concerning the Role of the Ministry of Health and Medical Education in Its Excellence in Community. *Manage Strat Health Syst* 2021; 6(1): 4-7.

Received: April 05, 2021

Revised: May 12, 2021

Accepted: May 17, 2021

The spiritual dimension of health is the subject of much controversy; since it is not seen as a purely scientific and quantifiable aspect of health. However, it is exactly this quality of spiritual health that makes the thorough examination of the concept worthwhile. Furthermore, a comprehensive assessment of the theoretical concepts associated with it should be prioritized. The present study is a combination of a literature review followed by a series of expert interviews. First, articles addressing the different aspects of spiritual health were identified and acquired from academic databases. After a thorough assessment and evaluation, the findings were listed and prioritized in order to determine the most important aspects of spiritual health. Then, the most significant features were specified and interpreted. The interpretations were then sent to a group of experts for assessment and evaluation. The expert reviews and comments were then collected and analyzed in order to refine and improve the primary interpretations. The responsibilities of the health sector do not end with the provision and maintenance of the physical aspects of health or even the non-medical population. It includes not only promoting spiritual health in health sector graduates and personnel, but also conducting profound scientific studies, providing documentation, and interpreting the evidence for beneficiaries. However, establishing a new university major to train professionals exclusively for pursuing this objective and even adding new university credits in this field does not seem to be necessary from the point of view of experts and studies. In addition to providing the education necessary for students and personnel of each organization, providing adequate spiritual health and promoting the essential education and related skills are also the responsibilities of the health sector. Instead, it is suggested that an active secretariat be established to oversee the promotion of spiritual health in all sectors using the minimum independent facilities and manpower.

Key words: Spiritual health, Health dimensions, Spirituality, Ministry of health